

(əvvəli ötən sayımızda)

Erməni tarixçilərinin ən böyük uydurmalarından biri də onların özlərini hititlərin varisləri adlandırmalarıdır. İranşünas Jensenin yazdığına görə ermənilərin milli adları olan Hayik adı xettlərin "yaşlı" və ya "qoca" anlamındakı Hatı-k sözünün erməni dilinin fonetik qaydalarına uyğun şəkildə ifadəsidir.

Ermənilərin və xettləri nəfisi tiplərində heç bir oxşarlıq yoxdur. Armeniyabir ölkə adı kimiilkdəfə Daraninkitabəsində qeyd olunmuşdur. (The Cambridge Ancient History, Vol. 1, 1971, Səh. 143)

Bu əsərdəki şərhədən də göründüyü kimi ermənilərin Hayk adının Hayasa ölkəsi adı ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Almaniyanın görkəmli tarixçisi E.Meyer yazır ki, Ermənilər Friqlərlə birlikdə Balkanlarda Makedoniyanın qonşuluğunda məskunlaşmışdılar. Onlarla birlikdə Kiçik Asiyaya Lidiya ölkəsinə gəlmiş. Sonra isə Fərat çayı sahillərində yerləşmişlər. Hübşmanın araşdırmaları sübut etmişdir ki, Ermənilərin dili Laqardenin və digərlərinin iddia edildiyi kimi qətiyyənlə iran dilinə aid deyildir. Erməni dilindəki iran sözləri onların uzun əsrlər boyu Parfiyalı Arsaqilərin və Sasaniyənin hakimiyyəti altında yaşamaları nəticəsində yaranmışdır. Onların dili hind-avropa dil ailəsinə aiddir. Hübşmanın araşdırmaları həmçininermənilərinqədimArmeniya ölkəsinə və xalqınaaidolduqları haqqındaKipertintezislərində birmənalı şəkildə puça çıxarmış oldu.

Kipert ermənitərxçilərininbele bir fərziyyəsinə haqqq azandırdı ki, guya onlar ilk öncə yerləşdikləri quzey-doğudakı Araz sahillərindən gələrək Kiçik Asiyada yerləşmişlər. Lakin yunan müəlliflərinin Əhəməni və Selevkilər dövrünə aid məlumatlarında da yazıldığı kimi ermənilər qərbdən gəldikləri zaman ilk öncə Fərat çayının hər iki tərəfində Halisə qədərki ərazidə məskunlaşmışlar. (Eduard Meyer. 1913, Səh. 691)

Hititlərin baş tanrısı olan Tarkuya Kiçik Asiyanın bir çoxxalqları tərəfindən etiqad olunurdu ki, bu onların etnik mənşə baxımından qohum olduqlarını sübutedirdi. Kiçik Asiya xalqları içərisində Tarxun adı geniş yayılmışdı. (Eduard Meyer. 1913. Səh. 702)

medən də xərac alırdı. (Hugo Winckler. 1892, Səh. 193)

Bu sitatdanda aydın göründüyü kimi Arime turanlı öntürklər olan Quzi ölkəsinin hökmdarı olmuşdur.

İngili assuroloqu R.Konder Arilərin bir qolu olan Avropalı friqlərin Frakiyanın vifiniləri ilə birlikdə təxminən e.q. 1000-ci ildə Kiçik Asiyanın quzeyini işğal etdiklərini, ermənilərin friqiya mənşəli olduqlarını və e.q. V yüzillikdə şərqə doğru

Ələsgər Siyablı

Strimon çayının sahillərindən gəlmə olduqlarını bildirdilər. Friqlərin digər bir qolu olan muşk və ya mislər şimal friqləri vifinilərdən fərqli olaraq cənuba doğru hərəkət etmiş və Fəratın şimal hövzəsində məskunlaşmışdılar. Briq adı friq adının dəyişik fonetik formasıdır. Yunanlar briqləri öz dil xüsusiyyətlərinin b-f əvəzlənməsinə uyğun olaraq friq adlandırdılar. (KleyN. 2007, Səh. 110)

Assuroloq F.Smit Mesopotamiyadan şimalda Xappadokiyadan Qafqaz dağlarına qədər olan ərazinin Armeniya adlandığını, lakin bu ölkənin əhalisinin turanlılar olduğunu yazır.

F.Smit erməni tarixçi Moi-

Armeniyada Turan irqinə mənsub əhalinin əksəriyyət təşkil etmələri Van gölü ətrafında aşkar edilmiş mixi yazı mətnlərinin dialekti və yerli hökmdarların turanlı adları ilə də təsdiq olunur. Bu ərazidə ari xalqlarının üstünlük qazanması e.q. VII əsrdə iranlıların qərbə doğru böyük köçləri nəticəsində mümkün olmuşdur. (Smith P. 1888, Səh. 481, 484)

Mesopotamiyanın qədim tarixinin önəmli tədqiqatçılarından olan Q.Bertin fikrinə görə Nineviyanın işğalına qədər Kiçik Asiyadakı Armeniya dağları adlanan ərazidən başlayaraq Bəsrə (Kəngər)körfəzinə qədər olan ərazidə heç bir ari tayfası yaşamamışdır. (Conder R. Vol. 19. 1890, Səh. 50)

Dyakonov Armeniya adının ermənilərə bağlamaq haqqındakı fikirləri istehza iləqarşılayır, yazır ki, elmdə uzun illərdir belə bir görüş hakimdir ki, ermənilər və Armeniya adı bu

Dünya tarixinin Turan dövrü

Xappadokiyada Kayseriyə yaxınlığında tapılmış və e.q. XV əsrə aid olan qaya üzərində həkk olunmuş barelyefdə taxt üzərində oturmuş hökmdarı təsvir olunur. Onun yanında kobud xətt ilə yazılmış və qismən pozulmuş mətn tarixi bir

hadisəni əks etdirir. Artes adlı yabançı başçı əsir edilərək adamlarının müşaiyəti ilə öz paytaxtından Qauz tayfasına məxsus olan Erime ölkəsinin Tarqontim adlı işğalçı kralının hüzuruna gətirilmişdir. (Conder R. 1898, Səh. 42)

Mətnəndə göründüyü kimi Erime ölkəsi Anadolunun şərqində yerləşirdi, Hitit mətnindən də aydın olur ki, bu ölkə Quz tayfalarına mənsubdur və kralın da titulu türklərdə olduğu kimi Tarkun adlanır. Bu ölkə yunan mətnlərində Arimavə Armeniya adlanmışdır. Hayklar friqiyalıların tərkibində Balkanlardan gələrək bu ölkədə yerləşmişlər və ölkəninqədim coğrafi adına uyğun olaraq erima/ermən/armen adlanmışlar.

Alman assuroloqu Huqo Vinklərində yazdığına görə Assurkralı Salmannasar digər bölgə dövlətlərinin hpkmdarları ilə yanaşı Kummix Hökmdarı Qudaspi, Quzi hökmdarı Ari-

hərəkət etmiş olduqlarını yazır. (Conder R.A. Vol. 19, 1890, Səh. 89)

C.Mellori yazır ki, ermənilərin friqlərlə birlikdə geniş miqrasiya halında Kiçik Asiyaya gəlməsi onların etnoqenezi məsələsini ümitsiz bir şəkildə çıxılmaz bir vəziyyətə salır. Tarixi məlumatlar friqlərin Kiçik Asiyaya e.q. XII əsrdə deyil,e.q. IX əsrdə gəldiklərini təsdiq edir.

Herodotun və Strabonun yazdıqları kimi əslində briq adlanan lakin Kiçik Asiyaya gəldikdən sonra yerli dialektlərdə friq adlanan xalqın ilkin vətəni Makedoniyanın şimalındakı Peoniya ərazisi olmuşdur. Arxeoloji məlumatlar da friqlərin Kiçik Asiyanın şimalındakı Vifiniya ərazisində məskunlaşdıqlarını e.q. IX əsrə aid olduğunu sübut edir. Vifinililər, daha doğrusu şimal friqləri özlərini strimonlar adlandırdılar, yeni özlərini Makedoniyadakı

sey Xorenlinin verdiyi qədim erməni çarları siyahısına və Erməni dövlətini qədim Babil çarları İsmi Daqan və Hammurapi ilə eyni dövrə, e.q. XVIII yüzilliyə aid etməsinə şübhə ilə yanaşır. O Misir foronu III Tutmosun (e.q. 1504-1450) dövründə Misirin işğalçılıq yürüşü zamanı Mesopotamiyada rutenləri məğlub etdiyini və Remenləri öz dağlarında təqib etdiyini yazır. Misirin 18-ci fironlar sülaləsi dövründə mübarizə apardıqlarıRemen adlı xalqın adı özündə Armeniya ölkəsində məskunlaşmış əhali qrupunun qədim adının izini daşımaqdadır. Sonradan Hami irqinə mənsub bir qrup əhali dillərin bir-birinə qarışmasından sonra Hayqın başçılığı ilə Babil düzənliklərindən köçüb Armeniyada yerləşdilər. Bunun nəticəsində Armeniya adı Hayastan (Hayq adından)adı ilə əvəz olundu. Assuriya imperiyası dövründə

xalq e.q. VI əsrdə həmin dağlıq əraziyə gəldikdən sonra belə adlanmağa başlanmış və erməni xalqının tarixi də həmin dövrdən başlanır. Bu baxışları çox sadələhiv və qeyri qənaətbəxş hesab edirəm. (Djəkonov İ. 1968, Səh. 143)

Avropanın böyük assuroloqlarından olan Rauilsona görə Armeniya ilk dövrdən etibarən aşkar şəkildə bir Turan ölkəsi olmuşdur, oranın yazısı, dili, dini bütünlüklə bunu göstərirdi. E.q. VII əsrdə bu ölkənininsimasında bir dəyişiklik baş verir, Herodotun yazdığına görə Avropadan gələn ari irqinə mənsub friqiyalıların bir qolu olan ermənilər bu ölkədə məskunlaşmışlar. Anahidə sitayiş hayların məskunlaşdıqları Armeniyada daha populyardı, burda qızlar onun şərəfinə fahişəlik edirdilər ki, məbədlər bundan böyük gəlir əldə edirdilər. (Rawlinson H.S. 1912, Səh. 13)

(ardı gələn sayımızda)